

BESLUT

2018-04-27

Dnr: 17/03724

SAKEN

Hitlers sista tid, Kunskapskanalen (SVT), 2017-12-05, kl. 18.25, program om andra världskrigets slutskede; fråga om mediets genomslagskraft och fråga om våld enligt 5 kap. 2 § i radio- och tv-lagen

BESLUT

Programmet fälls. Det strider mot bestämmelsen om televisionens särskilda genomslagskraft. Granskningsnämnden beslutar vidare att anmäla sändningen av programmet till Justitiekanslern för prövning enligt bestämmelsen i 5 kap. 2 § radio- och tv-lagen.

FÖRELÄGGANDE

Sveriges Television ska på lämpligt sätt offentliggöra nämndens beslut.

PROGRAMMET

Programmet utgjorde den andra och sista delen i en programserie och handlade om de sista elva månaderna av andra världskriget. Innan programmet började visades en bild med texten "Nu Hitlers sista tid Del 2 av 2: Fler och fler koncentrationsläger befrias och synerna chockerar hela världen. Hitlers rike krymper. Men efter de enorma dödssiffrorna och bristen på...". Därefter visades texten "Det här programmet innehåller skildringar som kan verka skrämmande", vilken också lästes upp av en speakerröst.

Under programmet berättade en speakerröst genomgående om skeenden och händelser under krigets slutfas. Samtidigt visades autentiska klipp och filmer, bland annat från koncentrations- och arbetsläger och från strider. Omkring åtta minuter in i programmet berättade speakerrösten om koncentrationslägret Auschwitz samtidigt som bilder och filmer bland annat visade utmärglade personer, däribland ett barn, och döda svårt utmärglade kroppar som låg på marken. Något senare, samtidigt som speakerrösten berättade om en källare i

vilken det utfördes vad som beskrevs som pseudomedicinska experiment, visades filmklipp. I klippet syntes stora behållare i ett rum följt av en sekvens som visade flera huvuden i en trähink vid sidan av kroppar utan huvuden.

Programmet fokuserade därefter på Röda arméns framfart. Flera sekvenser visade döda kroppar med blurrade ansikten. Speakerrösten berättade också om hur Röda armén nyttjade sig av våldtäkt som ett krigsvapen och återgav en officers beskrivning av hur kvinnor och barn blev våldtagna av grupper av soldater. Samtidigt visades filmer och bilder, till viss del blurrade, av döda och delvis nakna personer. Strax därefter visades en filmsekvens där fyra kvinnor berättade om våldtäkterna. Vittnesmålen varvades med filmer och bilder av döda, delvis nakna, kroppar som till viss del blurrats.

Senare i programmet berättades det om hur tyska desertörer avrättades samtidigt som fotografier av en avrättning visades. Bilder av en kropp som låg på marken med blurrat ansikte och en död upphängd person, även här med blurrat ansikte, visades också. Speakerrösten berättade därefter om hur arbets- och koncentrationsläger tömdes och hur fångar tvingades ut på marscher, där de som inte orkade gå sköts ihjäl. Strax efter visades filmklipp inifrån arbets- och koncentrationsläger, bland annat på svårt utmärglade personer. Speakerrösten berättade sedan om befrielsen av lägret Bergen-Belsen samtidigt som filmklipp och bilder inifrån lägret visades. I sekvenserna förekom bland annat utmärglade personer. Samtidigt som det sades "Runt tiotusen kroppar låg och ruttnade" visades först en sekvens från en gårdsplan med ett flertal döda kroppar som låg i högar och därefter hur en schaktmaskin skyfflade undan döda kroppar. Sedan visades sekvenser inifrån ett annat läger med fler döda kroppar på marken.

Något senare i programmet visades sekvenser över hur Röda armén anföll Berlin. Det förekom bland annat ett flertal sekvenser där döda personer syntes, alla med blurrade ansikten. I en sekvens syntes flera döda personer, däribland barn, som låg bredvid varandra och en person vars förkolnade hand syntes.

Mot slutet av programmet visades ytterligare döda kroppar, majoriteten med blurrade ansikten, med undantag för tre personer som visades på avstånd.

ANMÄLAN

Anmälaren anför att det borde ha utfärdats en varning för de mycket obehagliga bilderna inifrån koncentrationslägren och i synnerhet för bilderna av avhuggna huvuden som samlats intill kroppar.

PROGRAMFÖRETAGETS YTTRANDE

Sveriges Television (SVT) anför följande.

Dokumentärerna kl. 18.25 i Kunskapskanalen riktar sig till en vuxen målgrupp. Bland annat kommenterades det aktuella programmet av en engelsk berättarröst och var textat på svenska. Vissa dokumentärer är varken intressanta eller i sin ursprungsform helt lämpliga för barn. Därför bearbetas de med målsättning att passa sändningstiden. SVT anser inte att programmet innehöll ingående våldsskildringar av den art som åsyftas i 5 kap. 2 § i radio- och tv-lagen.

De aktuella programmen i serien *Hitlers sista tid* granskades före sändning och hade klippts ned för att minimera innehåll som kunde uppfattas som skrämmande för barn. Bildinnehållet i programmet bestod i huvudsak av journalfilmer som hade färglagts och scener som uppfattades som olämpliga hade klippts bort eller ersatts med stillbilder. En del dokumentära arkivbilder hade av samma anledning gjorts suddiga för att mildra det som kunde uppfattas som skrämmande. De flesta bildsekvenser är bilder som antingen var avståndsbilder eller som hade suddats för att inte bli för grafiska.

Att den av anmälaren nämnda sekvensen med halshuggna kroppar och en korg med människohuvuden inte hade suddats före sändning var ett misstag som SVT beklagar.

AKTUELLA BESTÄMMELSER

SVT ska ta hänsyn till televisionens särskilda genomslagskraft när det gäller programmens ämnen och utformning samt tiden för sändning av programmen (16 § i sändningstillståndet). Bestämmelsen tillämpas bland annat vid bedömningen av program som innehåller våld eller som är skrämmande för barn. Den innebär enligt granskningsnämndens praxis ett krav på återhållsamhet i fråga om våldsskildringar och våldsinslag som sänds på tider då barn kan antas ta del av programmen. Nämnden tillämpar en strängare bedömning för program eller inslag som sänts före kl. 21.00 än för senare sändningar. Nämnden tar även hänsyn till programsammanhanget och om någon varning föregick sändningen.

Ett tv-program med ingående våldsskildringar av verklighetstrogen karaktär eller med pornografiska bilder får inte sändas under sådan tid och på sådant sätt att det finns en betydande risk för att barn kan se programmet, om det inte av särskilda skäl är försvarligt (5 kap. 2 § radio- och tv-lagen). Ett program med denna karaktär ska antingen föregås av en varning i ljud eller innehålla en varning som anges löpande i bild under hela sändningstiden.

Det är Justitiekanslern (JK) som övervakar om en sändning innehåller våldsskildringar eller pornografiska bilder i strid med bestämmelsen. Om

granskningsnämnden finner att en sändning innehåller sådant material ska nämnden anmäla detta till JK.

Granskningsnämnden ska självständigt bedöma om programföretaget har följt bestämmelsen om varning. Det innebär att nämnden först måste pröva om sändningen innehåller sådant som avses i bestämmelsen.

Enligt lagstiftningens förarbeten innebär uttrycket ”ingående våldsskildringar av verklighetstrogen karaktär” skildringar som upplevs som realistiska av åskådarna och har en illusorisk verkan. Det innefattar också skildringar som är detaljerade, antingen genom att man ser våldet i närbild eller genom att det är fråga om långa eller upprepade sekvenser (prop. 1995/96:160 s. 94 f., prop. 1980/81:176 s. 14 och prop. 1986/87:151 s. 95).

Nämnden får besluta att ett programföretag som brutit mot villkor i sitt sändningstillstånd på lämpligt sätt ska offentliggöra nämndens beslut (17 kap. 10 § radio- och tv-lagen).

GRANSKNINGSNÄMNDENS BEDÖMNING

Granskningsnämnden konstaterar att det aktuella programmet sändes vid en tidpunkt då varsamhet ska iaktas i fråga om våldsskildringar och inslag som kan verka skrämmande för barn. Flera av de sekvenser som förekom i programmet föreställde verkligt våld och effekterna av våld och kunde enligt nämndens mening verka skrämmande för barn. Med hänsyn till sändningstidpunkten strider programmet därför mot bestämmelsen om televisionens särskilda genomslagskraft. Det förhållande att tittarna informerades om att programmet innehöll skildringar som kunde verka skrämmande ändrar inte den bedömningen. Nämnden anser därtill att sekvensen med avhuggna huvuden och huvudlösa kroppar samt sekvensen då ett flertal döda kroppar skyfflades undan med schaktmaskin var av sådant slag att de faller under bestämmelsen om våldsskildringar i 5 kap. 2 § radio- och tv-lagen. Med hänsyn till sändningstiden var risken för att barn skulle kunna se programmet så betydande att sändningen av programmet står i strid med bestämmelsen. Nämnden ska därför anmäla den aktuella sändningen till JK.

Detta beslut har fattats av Dag Mattsson, Jan Holmberg, Ulrika Hansson, Berivan Yildiz, Staffan Dopping, Malin Bergström och Kristina Åberg efter föredragning av Cecilia Smitt Meyer.

På granskningsnämndens vägnar

Dag Mattsson

Cecilia Smitt Meyer

Originalhandlingen med namnunderskrifter förvaras hos myndigheten.